

Opetushallitus: Koulun retket ja leirikoulut

Jokaisella lapsella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Opintokäyntejä, retkiä ja leirikouluja voidaan tukea oppilaiden ja huoltajien yhteisesti keräämillä varoilla. Varojen keruun tulee kuitenkin olla oppilaille ja huoltajille vapaaehtoista.

Perusopetuksen maksuttomuuden lainsäädännöllinen perusta

Suomen perustuslain (731/1999) 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perusopetuksen maksuttomuudessa on kyse subjektiivisesta oikeudesta, ei periaatteesta. Maksuttomuus tarkoittaa sitä, että opetuksesta ei saa aiheutua oppilaalle kustannuksia. Perustuslaki sisältää myös säännökset yhdenvertaisuudesta ja kieltää ihmisten asettamisen eri asemaan ilman hyväksyttävää perustetta (6 §). Taloudellisesta asemasta riippumatta kaikilla lapsilla on oikeus perusopetuslaissa tarkoitettuun opetukseen.

Tarkempia säännöksiä perusopetuksen maksuttomuudesta sisältyy perusopetuslakiin (628/1998). Lain 31 §:n mukaan opetus, sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälaineet ja työaineet ovat oppilaille maksuttomia. Vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta lisäksi opetukseen osallistumisen edellyttämät avustajapalvelut ja apuvälaineet. Opetukseen osallistuvalle on myös annettava jokaisena koulun työpäivänä maksuton, täysipainoinen ateria. Lisäksi oppilaalla on oikeus maksuttomaan tapaturmien hoitoon (34 §) sekä tietyin edellytyksin myös maksuttomaan kuljetukseen (32 §, 33 §) ja majoitukseen (33 §).

Mikä on opetusta?

Perusopetusta koskevat säädökset edellyttävät, että opetuksen järjestäjä laatii ja hyväksyy perusopetusta varten opetussuunnitelman. Opetuksen järjestäjän velvollisuutena on myös laatia opetussuunnitelmaan perustuva vuotuinen suunnitelma, jossa määrätään muun muassa opetustunneista, työajoista, opetuksen yhteydessä annettavasta muusta toiminnasta ja koulun ulkopuolella annettavasta opetuksesta.

Opetuksen käsite kattaa näin myös kaikki koulun työaikana toteutetut ja vuotuisen suunnitelmaan kirjatut retket, vierailut ja muun vastaavan koulun ulkopuolella tapahtuvan toiminnan. Ne ovat yhdenvertaista koulun toimintaa muun opetuksen kanssa, joten niiden tulee olla oppilaalle maksuttomia, kuten lainsäädäntö edellyttää.

Retkien, leirikoulujen ja vierailujen rahoittaminen

Opetuksen järjestäjä – useimmiten kunta - saa valtionosuutta opetustoimen käyttökustannuksiin. Koulujen opetussuunnitelman ja vuotuisen suunnitelman mukaisen retki- ja vierailutoiminnan järjestämisestä aiheutuneet kuljetus- ja pääsymaksukulut ovat osa kunnan opetustoimen kustannuksia. Ylläpitäjän päätösvallassa on siis osoittaa kouluille taloudellisten edellytystensä puitteissa resurssit retkiä, leirikouluja ja vierailuja varten.

Keväällä 2015 annetussa eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen kanteluratkaisussa (Dnro 3535/4/14) todetaan, että oppilaan opetusryhmää voidaan muuttaa myös kesken leirikoulun, mutta siitä aiheutuvia kustannuksia ei voida maksuttoman perusopetuksen piirissä periä oppilaan huoltajilta. Samoin kesken leirikoulun oppilaan palauttamisesta perittävää maksua voidaan pitää myös ylimääräisenä kurinpidollisena seuraamuksena, mistä syystä maksua ei voida määrätä. Maksusta ei voida myöskään sopia oppilaan tai tämän huoltajan kanssa.

Kouluissa järjestettävä rahankeräys

Koulun opintokäyntejä ja -retkiä, leirikouluja sekä opetukseen liittyviä tapahtumia voidaan tukea oppilaiden ja huoltajien yhteisesti keräämillä varoilla. Varojen keruun tulee olla oppilaille ja huoltajille vapaaehtoista. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus osallistua koulun opetussuunnitelman ja siihen perustuvan vuotuisen suunnitelman mukaiseen toimintaan huolimatta siitä, onko hän tai hänen huoltajansa osallistunut varojen keräykseen.

Rahankeräyslain (255/2006) mukaan rahankeräyslupaa ei tarvita päiväkodin ryhmän, koululuokan tai vakiintuneen opinto- tai harrasteryhmän suorittamaan rahankeräykseen, jos rahankeräyksen toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä vastaa täysivaltainen henkilö. Rahaa saadaan kerätä päiväkodin ryhmän, koululuokan, opinto- tai harrasteryhmän, päiväkodin, koulun tai muiden tahojen järjestämissä tilaisuuksissa, jos kerätyt varat käytetään opiskelun tai harrastustoiminnan edistämiseen (5 §:n 2 momentti). Myöskään varojen hankkiminen päiväkodin ryhmän, koululuokan tai vakiintuneen opinto- tai harrasteryhmän opiskelun tai harrastustoiminnan edistämiseksi ei edellytä keräämiseltä rahankeräyslaissa edellytettyä yleishyödyllisyyttä (6 §:n 2 momentin 2-kohta). Lisää tietoa rahankeräykseen liittyvistä säännöksistä on saatavilla esimerkiksi poliisihallinnon kotisivuilta.

Huoltajien suorittama varojenkeruu voi tapahtua itsenäisesti siten, että koulu ei ole keruussa mukana lainkaan. Tällöin huoltajat suunnittelevat ja toteuttavat varojen keruun itse ja päättävät, miten varat annetaan oppilaiden toimintaa varten. Varojen käytön periaatteet on kuitenkin hyvä selkeyttää heti alussa koulun kanssa neuvotellen, sillä valmistautuminen esimerkiksi leirikouluhankkeisiin saattaa kestää useamman vuoden. Huoltajien varojenkeruu voi tapahtua myös yhteistyössä koulun kanssa, jolloin huoltajat ja koulu yhdessä päättävät varojen keruun ja käytön periaatteista. Molemmissa tapauksissa koulu kuitenkin viime kädessä vastaa siitä, että kaikilla oppilailla on yhdenvertainen mahdollisuus osallistua toimintaan. Lisää tietoa rahankeräykseen liittyvistä säännöksistä löydät poliisihallinnon verkkosivuilta.

Koulun ulkopuolella annettava opetus pedagogisesti tärkeää

Lainsäädäntö tai edellä mainitut linjaukset eivät siis estä kouluja järjestämästä retkiä, leirikouluja vierailuja tai muita tapahtumia. Koulun ulkopuolella annettavalla opetuksella luodaan toimintakulttuuria, johon kuuluu vuorovaikutus ja yhteistyö ympäröivän yhteisön kanssa. Retkien ja vierailujen avulla voidaan myös monipuolistaa oppimisympäristöjä ja työtapoja sekä tarjota elämyksiä, jotka innostavat oppilaita osaamisen kehittämiseen. Oppilaiden aktiivisuutta ja oppimaan oppimista edistää se, että opiskelu tapahtuu autenttisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Koulun ulkopuolella annettava opetus on myös omiaan lisäämään oppilaiden hyvinvointia ja osallistuvaa kansalaisuutta. Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan kaikkien näiden seikkojen tärkeyttä opetuksen toteuttamisessa.

Toivakan kunnan perusopetuksen ohje opintoretkien ja leirikoulujen järjestämistä varten päivitetty 9.3.2023/ sivistyslautakunta 14.3.2023

Opintoretki

- on alle vuorokauden kestävä

Leirikoulu

- on 2 – 5 päivää kestävä

Opintoretki tai leirikoulu

- on koulun toimintaa ja sen vuoksi kirjattava koulun toimintasuunnitelmaan
- järjestäminen on opettajan vapaaehtoisuuteen perustuva, ei velvoittavaa
- kohteesta ja järjestelyistä opettajalla on päätäntävalta, koska hänellä on jakamaton vastuu osallistuvista oppilaista sekä heidän turvallisuudestaan
- perustuu aina opetussuunnitelmaan ja vuosiluokan opetussuunnitelman vuosiluokan tavoitteisiin
- toteutetaan oppilaiden ikä ja kehitysvaihe huomioiden
- pääsääntöisesti kohdistuu kotimaisiin, lähiseudun ja ympäristön kohteisiin. Perustellusta syystä leirikouluja voidaan tehdä myös ulkomaille, mikäli leirikoulun tavoitteet liittyvät oleellisesti opetuksen kansainväliseen teemaan tai hankkeisiin.
- toteutetaan opettajan johtamana yhteistyössä huoltajien kanssa: opettaja vastaa opintoretkestä/ leirikoulusta, päättää viime kädessä tavoitteista, paikan valinnasta, organisoinnista ja valvonnasta
- kohteen on oltava turvallinen ja vastattava opintoretken/ leirikoulun teemaa

Opintoretki-/ leirikoulusuunnitelma

- tulee laatia kirjallisesti
- laatiminen ja hyväksyttäminen on opettajan vastuulla
- suunnitelma toimitetaan rehtorille ja sivistyslautakunnalle hyvissä ajoin (viimeistään edellisen kuukauden lautakunnan kokoukseen) ennen suunniteltua toteutusta
- rehtori päättää koulun työajan käytöstä, sivistyslautakunta päättää suunnitelman hyväksymisestä
- suunnitelma kirjataan lukuvuosittaiseen koulun toimintasuunnitelmaan, jonka sivistyslautakunta hyväksyy (jos opintoretki tai leirikoulu aiotaan toteuttaa lukuvuoden alkaessa elo-syyskuussa, suunnitelma tulee hyväksyttävä jo edellisenä keväänä lautakunnassa)

Suunnitelmassa tulee olla selvitys seuraavista asioista:

- opintoretken/ leirikoulun ajankohta
- tarkat tiedot paikasta, kohteesta
- vastuuopettajan/-opettajien nimi
- valvojien lukumäärä (ja nimet, jos tiedossa)
- opintoretken/ leirikoulun tavoitteet ja sisällöt
- ohjelmarunko aikataulutuksineen

- vakuutustiedot
- kustannusselvitys ja suunnitelma varainkeruusta

Ennen opintoretkeä tai leirikouluun lähtöä sovitaan lisäksi kirjallisesti

- käyttäytymissäännöt huomioiden opintoretke- tai leirikouluun omat säännöt (käsiteltävä ennen leirikoulua yhdessä oppilaiden ja huoltajien kanssa)
- toimintamalli jos oppilas joutuu jättämään opintoretken tai leirikoulun kesken
- paljonko oppilailla saa olla käyttörahaa mukanaan
- oppilaiden mahdolliset lääkitykset, allergiat, uimataito ym. turvallisuuteen vaikuttavat asiat

Varainkeruu

- opintoretkeä tai leirikoulua suunniteltaessa on laadittava kirjallinen sopimus varainkeruusta
- mikäli leirikoulu toteutetaan 9. vuosiluokalla, varainkeruusopimuksen tulee olla laadittuna 7. vuosiluokalla lukuvuoden loppuun mennessä.
- mikäli leirikoulu toteutetaan 8. vuosiluokalla, varainkeruusopimuksen tulee olla laadittuna 7. vuosiluokan syyslukukauden loppuun mennessä.
- varainkeruusopimuksen hyväksyy rehtori.
- opintoretket tai leirikoulut rahoitetaan pääsääntöisesti oppilaiden ja huoltajien vapaaehtoisella varainkeruulla tai mahdollisin erillisin hankerahoituksin.

Varainkeruusopimuksessa tulee mainita:

- miten varat hankitaan
- mihin varoja voidaan käyttää
- mihin käytetään ylijääneet varat, a. jos opintoretke/ leirikoulu ei toteudukaan, b. jos oppilaat jaetaan eri luokkiin
- miten toimitaan, jos varoja ei saada kartutettua tarpeeksi
- miten menetellään, jos oppilas siirtyy toiseen kouluun
- miten menetellään, jos luokkaan tulee uusi oppilas
- valvojiksi lähtevien huoltajien kulujen hoitaminen

Varainkeruussa on huomioitava:

- opintoretken/ leirikoulun suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää yhteistoimintaa ja toimijoiden keskinäistä luottamusta
- varojen keruu on oppilaille ja huoltajille vapaaehtoista
- jokaisella oppilaalla on oltava mahdollisuus osallistua koulun opetussuunnitelman ja siihen perustuvan vuotuisen suunnitelman mukaiseen toimintaan huolimatta siitä, onko hän itse tai hänen huoltajansa osallistunut varojen keräykseen
- leirikoulua varten varmistetaan vakuutukset ja otetaan tarvittavat lisävakuutus
- kirjanpidosta ja varojen tallettamisesta vastaa huoltajien keskuudestaan tehtävään valittu huoltaja/t
- koulu ja opettajat eivät vastaa huoltajien ja oppilaiden hankkimasta rahoituksesta eivätkä säilytä varoja koulun tiloissa
- opettajaa informoidaan säännöllisesti rahoitustilanteesta
- varainkeruussa ei sallita suoraa rahankeruuta, vaan varat kerätään yhdessä oppilaiden ja huoltajien yhteistyöllä, esim. myyjäisillä, tapahtumien järjestämisellä, kahvituksilla tms. toiminnalla